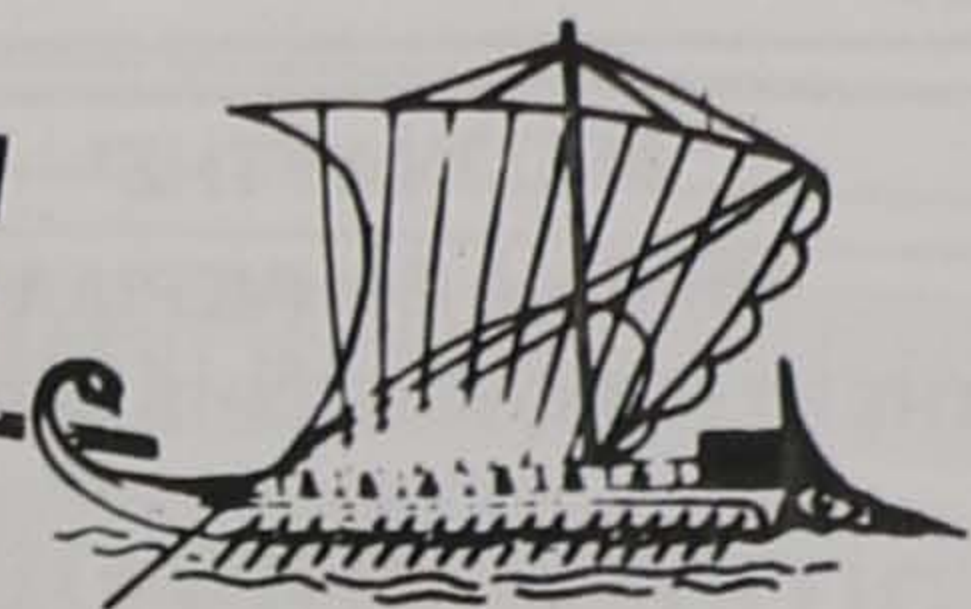

ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ

Ετος 1ο Αρ. φύλλου 8 ΜΗΝΙΑΙΟ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΛΕΣΧΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΑΓΟΥΣΤΟΝ 1989

ΜΕΓΑΛΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΕΙΧΕ ΚΑΙ ΠΑΛΙ Η ΧΩΡΩΔΙΑ ΤΗΣ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΛΕΣΧΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΣΤΙΣ ΓΙΟΡΤΑΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΣΟΥΜΕΛΑ

Την παραμονή της γιορτής της Κοίμησης της Θεοτόκου, στις 9 το βράδυ, η ποντιακή χορωδία της Ευξείνου Λέσχης Βέροιας έδωσε συναυλία στο χώρο των εκδηλώσεων της Γενικής Συνέλευσης της Παναγίας Σουμελά.

Στη συναυλία πήραν μέρος 80 τραγουδιστές, 9 λυράρηδες και 1 νταουλτζής. Η χορωδία τραγούδησε παραδοσιακά τραγούδια. Σολίστες τραγουδιστές ήταν οι Λάζαρος Σιδηρόπουλος, Ελένη Καραπαναγιωτίδου,

Ελσα Σιδηροπούλου, Μαρία Στογιάννη και ο Αγγελος Θεοδωρίδης.

Σολίστες λυράρηδες ήταν οι Σταύρος Τσαχουρίδης, Σούλης Ελευθεριάδης, Λάζαρος Μετενιζίδης, Θανάσης Αντωνιάδης, Ανέστης Καραγκιοζίδης, Θεόφιλος Ραφαηλίδης, Μάκης Τσαχουρίδης, Στάθης Θεοδωρίδης και ο αρχισολίστας Θεόδωρος Βεροιώτης. Νταούλι έπαιξε ο Τάκης Γεωργιάδης.

Τη χορωδία διεύθυνε με μεγάλη επιτυχία ο γνωστός

Πόντιος τραγουδιστής Κώστας Καραπαναγιωτίδης, του οποίου η αφιλοκερδής προσφορά στην Ευξείνου Λέσχη Βέροιας είναι ανεκτίμητη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι χιλιάδες του κόσμου που άκουσαν τη χορωδία εκφράστηκαν με τα πιο κολακευτικά σχόλια. Πολλοί ήταν κι εκείνοι που έγραψαν σε βίντεο την παράσταση.

Μεταξύ αυτών συμπατριώτες μας από την Αμερική, Αυστραλία, Καναδά και

φυσικά και από την Ευρώπη. Την κάλυψη των εξόδων της χορωδίας ανέλαβε το Σωματείο "Παναγία Σουμελά", ενώ ο Πόντιος Γεν. Γραμματέας του Υπουργείου Μακεδονίας Θράκης πρόσφερε στη Λέσχη το ποσό των 100.000 δρχ.

Ο "Αργοναύτης" εκφράζει κι αυτός με τη σειρά του τα θερμά του συγχαρητήρια στα μέλη και στον υπεύθυνο της χορωδίας Κώστα Καραπαναγιωτίδη.

Με λαμπρότητα γιορτάστηκε η μνήμη της Θεομήτορος στη μονή της Παναγίας Σουμελά

Χιλιάδες πιστοί προσήλθαν και φέτος από όλη την Ελλάδα και από το εξωτερικό στον ιερό χώρο της Παναγίας Σουμελά για να τιμήσουν την Κοίμηση της Θεοτόκου και για να ξαναζωντανέψουν ήθη και έθιμα από τις αλησμόνητες πατρίδες.

Την παραμονή έγινε η λιτάνευση της ιερής εικόνας και ο Μέγας Εσπερινός. Το πρωί έγινε θεία λειτουργία στην οποία χοροστάτησε ο Μητροπολίτης Βέροιας κ.

Παύλος. Στη θεία λειτουργία παρέστησαν οι υπουργοί Οικονομίας κ. Γ. Σουφλιάς και Βιομηχανίας κ. Μ. Παπακωνσταντίνου, οι πρώην υπουργοί κ.κ. Παπαθεμελής και Ακριτίδης, καθώς επίσης βουλευτές, ο στρατηγός Διοικητής Β' Σ.Σ. κ. Ν. Μποζώνης και άλλοι. Ομιλητής μέσα στο ναό για τη γιορτή των Ενόπλων Δυνάμεων ήταν ο κ. Γιάννης Μελετιδής. Μετά τη θεία λειτουργία έγινε κατάθεση στεφανίων στο

άγαλμα του Υψηλάντη και στη συνέχεια ακολούθησε το καλλιτεχνικό πρόγραμμα με ποντιακούς χορούς, που χόρευαν συγκροτήματα από όλη την Ελλάδα. Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσαν στον κόσμο τα μέλη του Συλλόγου Ποντίων Νέων της Τυφλίδας που χόρευαν παραδοσιακούς χορούς.

Το ωραίο αυτό πανηγύρι συνεχίστηκε και την επόμενη ημέρα.

ΑΚΡΙΤΕΣ

ΣΤΑΘΗ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ (ΓΕΡΟ ΣΤΑΘΗ)

ΑΚΡΙΤΕΣ - ΔΙΓΕΝΗΣ - ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Συνέχεια από το προηγούμενο

ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ Κ. ΡΩΜΑΙΟΥ

Ο ακαδημαϊκός Κ. Ρωμαίος που έχει βαρύνουσα γνώμη, γιατί αυτός έχει εγκύψει με ζήλο στη μελέτη της Ποντιακής ποίησης σε διαφωτιστικό άρθρο του (Αρχείον Πόντου τόμ. 17 σελ. 155) γράφει αυτολεξεί:

Δεν είναι μόνον η Ρωμανία και οι Βαράγγοι και ο νεαρός Βασίλης που προβάλλουν ως ιδιορρυθμίες ονομάτων υπάρχουν στα Ποντιακά

δημοτικά τραγούδια. Υπάρχουν και άλλες ενδείξεις, μάλιστα όχι ονομάτων, αλλά και επεισοδίων και γενικότερα θεμάτων, τα οποία όλα ομοψαίνονται ότι, όσον αφορά μερικές τουλάχιστον φορές, τοποθετούν την ομάδα των Ακριτικών ασμάτων του Πόντου σε μία ιδιότυπη θέση, μεταξύ του λογιού έπους και των άλλων ομάδων των Ακ-

ριτικών δημοδών ασμάτων, όσα προέρχονται από άλλες περιοχές (Κύπρο, Δωδεκάνησο, Κρήτη, κυρίως Ελλάδα κ.λ.π.).

Το γεγονός αυτό είναι φυσικό να οδηγεί στην εύκολη υπόθεση, μήπως υπάρχει ουσιαστικότερη αμοιβαία επίδραση Ποντιακών δημοδών ασμάτων και λογιού Ακριτικού έπους, και μήπως η σχέση αυτή χρονολογείται ευθύς εξ αρχής προερχόμενη από τυχόν οικειότητα του ποιητή του έπους προς τη δημόδη ποίηση του Ελληνικού Πόντου (π.χ. μπορεί να υφίστανται ανεξαρκρίβωτοι ακόμα λόγοι καταγωγής του ποιητή ή διαβίωσή του στον Πόντο, ή ακόμα και σύνθεση του αρχικού έπους κάπου εκεί κοντά). Βέβαια αργότερα μπορούσε η κατεύθυνση μιας τέτοιας επιδράσεως να γίνεται αμοιβαία και προς τις δύο κατευθύνσεις, και όχι μόνο

με αρχική μονομερή επίδραση των τραγουδιών επί του εντέχνου ποιήματος. Ανάλογο συμβαίνει π.χ. με το ποιητικό έργο του Κρητικού Θεάτρου, όπου παλαιότερες δημόδεις μαντινάδες και στοιχεια λαϊκών μοιρολογίων και παροιμίες έχουν μπει μέσα στους έντεχνους στίχους των μεσαιωνικών αυτών ποιημάτων, όπως εξάλλου στίχοι ή διστίχα των έντεχνων αυτών έργων έγιναν αγαπητά στον λαό και, αφού αποσπάρθηκαν από τα πολύστιχα ποιήματά τους, εξαλιχθήκαν σε αυτοτελείς και ανώνυμες μαντινάδες, παροιμίες κ.λ.π.

Το ότι ο Πόντος σε παλαιότερους αιώνες πιθανώς έχει καταστεί κέντρο απ' όπου ίσως έχουν εκπορευθεί μερικά επιχώρια δημοτικά τραγούδια και παραδόσεις προς άλλες - μάλιστα αρκετά απομακρυσμένες περιοχές, τούτο είναι υπόθεση, της οποίας

Συνέχεια στην 3η σελ.

Η ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ ΤΟΥ ΑΡΓΟΝΑΥΤΗ

Οι Πόντιοι της διασποράς ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ Α. ΜΕΛΕΤΙΔΗ

Από τα πανάρχαια χρόνια άρχισαν οι μετακινήσεις των Ποντίων.

Οι πρώτες μετακινήσεις των Ποντίων άρχισαν γύρω στον 8ο και 7ο αιώνα π.Χ., όταν, μετά την ίδρυση της Σινώπης άρχισαν να ιδρύουν κι άλλες "Ελληνίδες" πόλεις, όπως την Αμισμό, την Τρίπολη, την Κερασούντα, τα Κοτύωρα και το 756 π.Χ. την Τραπεζούντα.

Οι τρομεροί Πόντιοι συνέχισαν την μετανάστευση κι έφτασαν μέχρι τη χώρα των Κόλχων και την Ταυρική (Κριμαία). Αγκάλιασαν κυριολεκτικά τον Ευξείνου Πόντο. Ομαδικές ήταν οι μετακινήσεις. Υπήρξαν όμως και ατομικές και κυρίως διανοούμενων προς τα πνευματικά κέντρα της εποχής, όπως στην Αθήνα, Αλεξάνδρεια, Αντιόχεια κι αλλού.

Η μεταναστευτική αυτή τιαση των Ποντίων συνεχίζεται και στα Βυζαντινά χρόνια. Στην εποχή του Νικηφόρου Φωκά, το 980 π.Χ., ποντιακές οικογένειες μεταναστεύουν στην Κρήτη και δημιουργούν ολόκληρα χωριά και λίγο αργότερα

στην Πελοπόννησο, στα Επτάνησα, για να φτάσουν στη συνέχεια στην περιοχή Τσοκάνης της Ιταλίας, στη Σαρδηνία, στην Κορσική, στη Βενετία και στη Βόρειο Ηπειρο.

Ομαδικές μετοικισίες Ποντίων γίνονται και στην κεντρική Ευρώπη κι ιδιαίτερα στις παραδουνάβιες ηγεμονίες και στη Ρωσία.

Μετά την επανάσταση του Γένους και μέχρι το 1914 χιλιάδες ήταν οι Πόντιοι που μετανάστευσαν στον Καύκασο και στη Ρωσία. Ακολουθούν τα μαύρα χρόνια του ξεριζωμού. Άλλοι έρχονται στην Ελλάδα κι άλλοι πάλι προς την Ρωσία.

Κι οι μετακινήσεις των Ποντίων συνεχίζονται και μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Στη δεκαετία του '50 και του '60 πολλές οικογένειες Ποντίων μεταναστεύουν στις Η.Π.Α., στον Καναδά και στην Αυστραλία. Μετά τη δεκαετία του '60 ακολουθούν οι μεταναστεύσεις προς τη Δ. Γερμανία, το Βέλγιο, την Ελβετία, την Ολλανδία και τη Γαλλία.

Το μεταναστευτικό κύμα αφήνει πολλούς Ποντίους ακόμη και στη Νοτιοαφρικανική Ένωση, στο Θιβέτ, το Βιετνάμ, στην Περσία, στην Κίνα και στην Ιαπωνία. Πολλοί είναι οι Πόντιοι που ζούν ξεκομμένοι και σήμερα στις μακρινές αυτές χώρες.

Μιά Οδύσσεια μέσα στους αιώνες, που δημιούργησε τον Ποντιακό Ελληνισμό της διασποράς.

Ο Ποντιακός Ελληνισμός της διασποράς, όπου κι αν ζει, ό,τι κι αν γίνει, όσα πλούτη ή αξιώματα κι αν αποκτήσει, πάντα κρατάει μέσα του την Ελλάδα.

Έχει αναπτυσσόμενο το αίσημα της αγάπης προς την πατρίδα και το Γένος. Διατηρεί με ευλάβεια την πίστη των πατέρων του, τη γλώσσα, τα ήθη κι έθιμα των προγόνων του.

Για τον Ποντιακό Ελληνισμό, από τον καιρό ακόμη της Αργοναυτικής Εκστρατείας, πάντα υπάρχει σε μία μακρινή Κολχίδα το Χρυσόμαλλο Δέρασ και πάντα θα προσβλέπει από εκεί στην "Αργώ" που θα τον φέρει στη Μητέρα Πατρίδα.

ΓΡΑΦΤΕΙΤΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΜΑΣ

"ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ"

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΤΗΣ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΛΕΣΧΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΜΕΛΕΤΙΔΗΣ

Δημόσιος Υπάλληλος - Συγγραφέας,
Θουκυδίδη 2 - Τηλ. 0331 - 25.282

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Κ. ΤΣΑΧΟΥΡΙΔΗΣ

Δικηγόρος

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

Δικηγόρος - Ιστορικός

ΓΙΑΝΝΗΣ Ε. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

Συν. Δημοσίου

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Γ. ΓΩΝΙΑΔΗΣ

Ηθοποιός - Σκηνοθέτης

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ Ε.Ε.

ΑΦΟΙ ΠΑΤΣΙΚΑ

ΤΗΛ. 0331/66.913 ΦΑΧ 0331/66.979

ΒΕΡΟΙΑ: Γωνία 16ης Οκτωβρίου - Διός

ΓΡΑΦΕΙΑ: Τηλ. 0331 - 28.356

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΔΡΧ. 500

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΕ ΤΟΝ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΗ"

- Οι στήλες του "ΑΡΓΟΝΑΥΤΗ" είναι στη διάθεση όλων των αναγνωστών του.

- Οι εργασίες πρέπει να στέλνονται αν είναι δυνατόν δακτυλογραφημένες.

- Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στην Δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

- Καμιά εργασία δημοσιευμένη ή όχι δεν επιστρέφεται.

ΜΙΑ ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Το αίμαν νερόν

κι γίνεται

ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Α. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Σ' έναν χωρίον, στο Ποσίκ, σ' ομαί ο Κάρς τη Ρουσσία, έζηναν τα παιδιά τη Πύλαγα τη Γιάννε, ο Στάθιον και ο Νικόλας.

Εναν καιρόν όνταν έρθεν ο Χορτοθέρτς, ο μικρόν ο Νικόλας επήεν σο σπύτη τη Στάθιον να ψαλαπά το τουκάναν.

Πάσια Στάθιε, δώσμε τε σον το τουκάνες ν' αλωνίζω του βραδύ με τη σιαριν γιατί τα χαιβάνεα κι' τσαγεανίζνε την ημέραν με την ζέστειαν.

Ο Στάθιον ενούντζεν, ενούντζεν, κ' επεκέι είπεν τον Νικόλαν: Νέπε πεασπελί τσμιδ ζήη κ' έης, εγώ γιάβρουμ Νικόλα το τουκάνιμ εφτάγα караβάτ και κείμε κά τον βράδον.

Εγροίξα πάσια Στάθιε, εγροίξε το είπες με, αλλά να θυμάσαι από τ' επείκεσμε "αφτάγα τρανόν σκουλαρική" και σίτεια επήεν την στράταν να κλώσκειται εξ οπίς εγομώθεαν τ' ομάτεατ δάκρεια.

Εδέβαιν ο Χορτοθέρτς και σο μοθόπωρο κ' ίαν, ο Στάθιον ενέσπαλεν πως εγαντίρεψεν τον αδελφόναν και επήεν να ψαλαπά ασό Νικόλαν την αραμπάνατ.

Νικόλα, θέλω την αραμπάς να πάω ση μεσάν (δάσος) φέρω ξύλα γιατί τ' εμόν η αραμπά εν μικρόν. Ο Νικόλας αγροτέρεσεν τον

πασιάναν και αποστόμωσανόταν: Αξόν πάσια Στάθιε ατώρα έρθεν τ' εμόν η σειρά να λέγω σε: Τε σόν το τουκάν είνεται караβάτ να κοιμάσαι και τ' εμόν η αραμπά κ' είνεται караβάτ να κοιμούμαι; Ο Στάθιον έντονε ολοκόκκινος τσουλιδ ασίν εντροπήναν και έψυεν χολεασμένος. Ο Νικόλας όμως επόνεσε τον αδελφόναν και εκσόδεν το σιαβάχ (χαράματα) εγόσιεψεν σην αραμπάν τ' άλογα και επήεν εγνέφσεν τον Στάθιον: Σούκ πάσια Στάθιε ασ πάμε σο ρασίν (βουνό) σωρεούμε ξύλα. Ονταν είδεν ο Στάθιον τον Νικόλαν ν' αναμένεα τον απάν σην αραμπάν, η ψύατ ερήγασεν κι η γούλατ εγομώθεν.

Εγκαλεάσεν το γιαβρίν τον Νικόλαν και εξέβαν σην αραμπάν αντάμαν όλε σόνεα και νερά να ήταν πάσια Στάθιε, εγώ το σκουλαρική έσκωσα και έσυρά το άηντε ασ δεαβαίνομε πλάν αλήγορα.

Ο Στάθιον εμαρμάρωσεν ασό μεγαλειόν τη ψύ τη μικρού και γλυάτεια η γλώσσαςτ ελύεν και είπεν: Νάι πουλίμ το μάθημαν από μόνον τ' αδέλφεια εγροικούνε, γιατί το αίμαν νερόν κι γίνεται.

Σε κάθε τονιζόμενη συλλαγή ακουμπούσε νέο πόδι. Την τελευταία την έλεγε αργά. Ετσι υπήρχε χρόνος για να αποσύρει το δάχτυλό του από το πόδι. Το επόμενο πόδι έκανε. Αυτός που εχανε έσκυβε το κεφάλι καταγής. Συγκεκριμένα σπηρίζονταν στα γόνατα και στους αγκώνες με το κεφάλι κάτω, για να μη βλῆπει. Οι νικητές γονάτιζαν γύρω του και τοποθετούσαν τις γροθιές τους τη μιά πάνω στην άλλη. Ο αρχηγός τότε ρωτούσε το νικημένο: "Τίνος εν όλων απάν;" Αν εκείνος μάντενε σωστά, απαλλάσσονταν από την καταδικαστική θέση, γιατί διαφορετικά οι συμπαίχτες του θα του σφυροκοπούσαν την πλάτη με τη γροθιές τους. Στο τέλος του παιχνιδιού, για να διαλυθούν, κάποιος από την παρέα έδινε το σύνθημα: "Κάθα εις σ' σπύτ' ν ατ κι ο λύκον σο τρυπίν ατ".

Τα μεγάλα κορίτσια σπάνια έπαιζαν με τα αγόρια. "Κορίτσα παιδίμ με τ' αγούρα ντο τάρεσσαι" (Κορίτσι πράγμα με τα αγόρια τί ανακατεύσαι).

Από την Ποντιακή Παράδοση

Μήνες και γιορτές

8. Αύγουστος - "Αγουστον"

Στα διάφορα τοπικά ιδιώματα του Πόντου ο Αύγουστος λεγόταν "Αγουστον", "τ' Αυγουστή", "τ' Αυγουστ" και "τον Αυγουστο". Ο Αύγουστος σήμαινε το τέλος του καλοκαιριού και την αρχή του χειμώνα. "Επάτεσσαι 'ς Αύγουστον και στη χιονίτη την άκραν". Στη διάρκεια του μήνα, αλώνιζαν τα σιτηρά "Αύγουστον φέρ' τ' αλώνια και τελέν όλα τα πόνα".

Ο Αύγουστος είναι ο μήνας με τις τρεις μεγάλες γιορτές. Η πρώτη της Μεταμόρφωσης, η δεύτερη της Παναγίας (Δεκαπενταύγουστος) και η τρίτη του Ιωάννη Προδρόμου. Στη γιορτή της Μεταμόρφωσης, Αε - Σωτήρος τηρούσαν αυστηρή αγία.

Σ' όλο τον Πόντο και το Καρς τιμούσαν τη γιορτή του Δεκαπενταύγουστου με ζέχωση θρησκευτική ευλάβεια. Η πολυλατρευτή του Ελληνόποντου εικόνα της Παναγίας Σουμελά τιμήθηκε και προσκυνήθηκε όσο καμιά άλλη της ορθοδοξίας μέσα στους αιώνες, που κύλησαν από τη φανέρωσή της στο όρος Μελά του Πόντου το 386 μ.Χ. Ακτινοβόλουσε αίγλη η εικόνα και το Μοναστήρι στο σκλαβωμένο Πόντο.

Το Μοναστήρι της Παναγίας Σουμελά για αιώνες στάθηκε πρόμαχος της θρησκείας και της ελευθερίας, φρουρός ακοίμητος της διαφύλαξης των παραδόσεων του ποντιακού ελληνισμού. Από διάφορες περιοχές του Πόντου, της Κριμαίας, του Καρς, της Μολδοβλαχίας και της Κωνσταντινούπολης, ζεκινούσαν οι Έλληνες δέκα, είκοσι και τριάντα μέρες νωρίτερα για να πάνε στο κοσμομάκουστο πανηγύρι του Δεκαπενταύγουστου της Παναγίας Σουμελά. Σχηματίζονταν παρέες, μικρές και μεγάλες, με ντόπιες φορεσιές. Άλλοι πάνω στα άλογα και άλλοι πεζοί με λύρες, τύμπανα και τραγούδια διέσχισαν χωριά και πολιτείες για να πάνε στη "Μεγάλη Παναγιά".

Το πέραςμά τους συγκινούσε και ενθουσίαζε. Οι παρέες όσο πλησίαζαν στο Μοναστήρι, όλο και πληθαιναν και πύκνωναν. Μπροστά στους σχηματισμούς μπαίνανε οι αρχηγοί κάθε παρέας. Φτάνοντας στη Σουμελά άρχιζαν τους πυροβολισμούς,

Το Μοναστήρι υποδέχονταν τους προσκυνητές με χαρμόσυνες κωδωνοκρουσίες και τους πρόσφερε την παντροπαρόδοτη νηστήσιμη χυλωμένη σουπα. Για να ζεσταθούν το βράδυ άναβαν μεγάλες φωτιές και έστηναν γύρω απ' αυτές χορούς. Το θέαμα μέσα στην άγρια φύση της νύχτας ήταν κάτι το φαντασμαγορικό. Ανημερα της Παναγίας, και μετά τη μεγαλειώδη βυζαντινή λειτουργία, ακολουθούσαν πάλλυχοι και τραγούδια. Πολλά από τα διόστιχα που τραγουδούσαν ανεφείρονταν στο Μοναστήρι, όπως:

"Σουμελά λέν την Παναγία, Σουμελά λέν' κι εσένα

θα προσκυνώ την Παναγιάν και θα φιλώ κι εσένα".

* "Εμέν Κρωμέτεν λέγνε με, κανέναν κι φρούμαι

Σου Σουμελά την Παναγιάν, θα πάγω στεφανούμαι".

* "Στου Κουσιπιδή καλόγερος, σ' Αγουρζενόν τσομπάνος

Ση Παναγίας το ποτάμ' έμορφος τραγουδιάνος".

* "Ση Παναγίας το ποτάμ, εχάσα την κλειδίτσα μ' (σουγιάς)

μάννα μ' τέρεν κι αράγεψον σ' εμέν κιοριά (που να με ταιριάζει) νυφίτσαν".

* "Σην Παναγιάν αφκακιάν είναι πολλά καγκέλια (στροφές)

Γ.Α.Μ.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

1. Ο τρανόν

Αλέξανδρον

Σο σκολείον εμουν δύ δασκάλτες είχαμε. Ο ένας έτον γέρος και έλεγάμ' ατόν "ο τρανόν ο δάσκαλον" και τον άλλον τον νέον έλεγάμ' ατόν "ο μικρόν ο δάσκαλον".

Εναν ημέραν ο γέρον ο δάσκαλον εξέγκεν 'ς σό μάθεμαν (αρχαίαν ιστορίαν είχαμε) τόν Σαπαλάχ τον Γερίκαν.

Ερχίνεσεν ο Γερίκας και αντί να λέει "ο Μέγας Αλέξανδρος", είπεν "ο τρανόν Αλέξανδρον".

- Τρανόν τον γαΐδαρον λέγ'νε, χτήνον! εκούξεν ο δάσκαλον.

- Και εσένα πα τρανόν λέγ'νε σε, Κύριε, είπεν ο Σαπαλάχ και έφαγεν τη χρονιάς ατ' τα ξυλέας.

2. Το γιατρόν ατ

Ο Χατζηγιάννης 'ς σά 85 χρόνια τ' εγέντον πρόσφυγας. Είκοσ' ημέρας αφκά 'ς Δαφνούνταν τη Τραπεζούντας, απέσ' 'ς σά καΐκια κι απάν 'ς σό κούμ, ερωώτεσεν.

Ονταν ερούξεν 'ς σό Μπάτομ (Βατούμ), ερούξεν και 'ς σά κρεβάτια. Επέγναν κ' έρχουσαν οι γιατροί και εδούναν ατον τ' έναν και τ' άλλο γιατρικά.

Εναν ημέραν ο Χατζηγιάννης λέει τον γιατρόν:

- Γιατρέ, ασ λέγω σε εγώ ντό πρέπ' ν' εφτάς για να γίνουμε καλά.

- Πέ, είπεν ατον κι ο γιατρόν.

- Ακ' σον. Στείλον με 'ς σό χωρίον μ'. Εκεί θ' άφτω τ' άψιμον και βάλω απάν 'ς σό χωνόν έναν αγκάλιαν τεζοκλάδια ξερά και δίγω καρσή 'ς σ' άψιμον, μίαν τηνράχα μ' και μίαν την καρδιά μ'. Το γιατρικόν ντό θα λαρών με αρ' ατό έν.

Στον Πόντο παιζονταν όλα τα γνωστά παιδικά παιχνίδια της Ελλάδας. Παραλλαγές μικρές υπήρχαν και αυτές μόνο σε ορισμένα.

Η μόνη διαφορά που υπήρχε ήταν η ονομασία του παιχνιδιού. Τα παιχνίδια, όπως και σήμερα, παιζονταν στις αυλές, στις πλατείες, στα χωράφια και στους βουκότιπους.

Το χειμώνα τους υπαίθριους χώρους αντικαταστάσαν τα σπύτια και οι μάντρες. Στα ομαδικά παιχνίδια πάντα όριζαν αρχηγό. Οι ομάδες λέγονταν "αλάια". Για τα μέλη της νικημένης ομάδας έβγαζαν διάφορες ποινές όπως, την ίππευση (κάλκεμαν), το μαστίγωμα (λορίμαν), την απομίμηση της φωνής κάποιου ζώου, το τρέξιμο σε ανηφόρα κ.ά. Το πρωτόκολλο του παιχνιδιού απαιτούσε ειλικρίνεια και όποιος δεν συμμορφωνόταν με αυτό "έβγαίνε" από το παιχνίδι. Το ζαβολιάρη (τζουχούζ) τον αφέφευγαν για συμπαίχτη.

Τα πιό γνωστά παιχνίδια

Παιδικά παιχνίδια

ήταν: Τ' άλογα (αλογάκια), η τοιτσινά (γλύστρα), η γαιδαρίτσα (καμελίτσα), η σαπάντση (σφεντόνες), η φουστραγγάλα (γίς τακλασί), το χοτίκ (γκέλα), η μεμέ (μάννα), το κεστικιάρτς (πιλ-τουρμπί), η τσαλίτκα (τσελί-κι), τα σκαμνάκια, το γλίτς μητοπούζ (κατέβα στραβο-τσάκαλε), το κόρτσασιν (τυφλόμυγα), το κότς (κουτσό), τ' ασιά (κότσια), η τάμα (τριώτα), τ' άψιμον (σκλαβάκια), τα λίντσα (πετραδάκια - πεντόβολα), το σκονίν (σχοινάκι), ο γάντσιρον (χορταερός), τα κούκλας (κούκλες), η ποπα-δία (το γνωστό πλουμιστό έντομο με τις φράσεις: "ποπα-δία, ποπαδία έβγαλ' το βρακί σ' και πουρλάεψον), οι κολοτούμπες. Ακόμη τα παιδιά κατασκεύαζαν και διάφορα παιχνίδια, όπως σφυριχτρες από λάσπη (τσαμούρ), φλογέρες, λύρες, τόξα κ.α. Αγώνισματα είχαν

το τσιουρούτ (τρέξιμο), το πάλεμαν (πάλη), το λάγκκιμαν (άλημα), το νισιάν (βολή), την ισορροπία, την άρησ βαρών κ.α.

Ενα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ομαδικό παιχνίδι, που έπαιζαν τα παιδιά ήταν το "τί-μη, τί-μη τον αετόν".

Μαζεύονταν 5 - 6 παιδιά, αγόρια και κορίτσια, συνήθως τα βράδια, μέσα σε δωμάτιο. Κάθονταν κυκλικά με τα πόδια τεντωμέ να προς τα εμπρός ομόκεντρα.

Ο αρχηγός του παιχνιδιού ακουμπούσε με το δάχτυλό του κάθε πόδι, λέγοντας ρυθμικά: "Τι-μη τί-μη τον αετόν τον αετόν τον σταυ-ραιτόν, κρού-γω πέ-ρα το κον-τά-ρι και χτυ-πώ το κα-λα-μά-ρι, κα-λα-μά-ριμ' τι θέ-λεις, θέ-λω κό-κκι-νον ω-βόν, να εβ-γώ-νω σην ε-λαι-αν, να χτυ-πώ τον βα-σε-λέαν. Σκά-μνι, σκά-μνι κώ-ται-ξον, κρού-γω και κού-ρά-ζω-σε".

ΑΚΡΙΤΕΣ

ΣΤΑΘΗ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ (ΓΕΡΟ ΣΤΑΘΗ)

ΑΚΡΙΤΕΣ - ΔΙΓΕΝΗΣ - ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Συνέχεια από την 1η σελ.

δεν πρέπει να αποκλεισώμε την αλήθεια. Σε σημερινά τραγούδια της Κύπρου, αναφερόμενα στο θάνατο του Διγενή, υπάρχει ο τύπος Ελενος αντί Ελληνος (το' ακόμα δκυό τουκλίσματα τον Ελενον να φάη), υπάρχει δηλαδή η προφορά του η σε ε, που είναι ιδιότητα του Ποντιακού γλωσσικού ιδιώματος, και επίσης η προφορά των δύο λλ ως ενός, περίπτωση ξένη προς το γλωσσικό ιδίωμα της Κύπρου. Για τους διπλούς αυτούς λόγους ο καθηγητής Σίμος Μέναρδος (Περιοδικό Ακρίτας τομ. Α' σελ. 297) έχει υποστηρίξει ότι, ο γλωσσικός αυτός τύπος Ελενος αντί Ελληνος οφείλεται σε επίδραση ποντιακή. Τη γνώμη αυτή του Μενάρδου τη θεωρεί ως απολύτως ορθή ο Ν. Πολίτης "ο Μενάρδος ευστοχώτατα εικάσεν ότι το όνομα (Ελενος) είναι επεισακτον εκ του Ποντιακού ιδιώματος".

Είναι όμως ορθό να δεχθούμε ότι, τέτοιοι σπάνιοι γλωσσικοί τύποι, που υπάρχουν μέσα σε Ποντιακά τραγούδια και ξαναβρίσκονται μέσα σε τραγούδια της Κύπρου, φυσικότερο είναι να έχουν ταξιδεύσει μαζί με στίχους στους οποίους συνηθίζονται, και όχι να μεταφερθούν μόνοι τους, ανεξάρτητα από τα τραγούδια ή τις παραδόσεις, όπου κυρίως χρησιμοποιούνται.

Σε μία Κρητική παράδοση, που την έχει δημοσιεύσει το 1883 ο Ι. Κονδυλάκης (Δελτίον Ιστορ. Εθνολογικής Εταιρείας 1) και την αναδημοσίευση ο Ν. Πολίτης στις Παραδόσεις του (Α' σελ. 58 αρ. 107) αναφέρονται "Ελληνικά χωράφια" και πρόκειται για χωράφια που ανήκουν και δουλεύονται από μυθικούς Έλληνες γίγαντες. Ας σημειωθεί ότι, στην Κρήτη τα ερείπια της αρχαιοτάτης πόλεως Πραισίου οι κάτοικοι της Σητείας τα ονομάζουν ελληνικά. Επίσης οι γυναίκες στο Λασιθί και σι' Λνωγεία συνηθίζουν να φορούν ένα είδος ερυθρών φορεμάτων, που τα ονομάζουν ελληνικά φουστάνια (Δελτίον Ιστορ. Εθνολογικής Εταιρείας 1 σελ. 274). Και ο ειδικός αυτός και παράξενος τύπος Ελληνικά των Κρητικών παραδόσεων, θα πρέπει να μη διαχωρίζεται από τον τύπο Ελενος των Κυπριακών δημοτικών ασμάτων και, κατά συνέπεια, ίσως δεν πρέπει να αποκλείεται κάποια ουσιαστικότερη συσχέτισή του με τα Ελληνικά κάστρα, Ελληνικά κοντάρια, Ελληνικά παληκάρια κ.λ.π. των Ποντιακών τραγουδιών.

Οι σπουδαιότερες όμως διορθωτικές των Ακριτικών τραγουδιών του Πόντου, δεν είναι τόσο αυτές που αναφέρονται σε ονόματα, όσο αυτές που αφορούν τα θέματα και γενικά το περιεχόμενο. Αξίζει τον κόπο και πρέπει να γίνει μία προσεκτική και λεπτομερειακή σύγκριση των Ακριτικών του Πόντου με τα Ακριτικά της λοιπής Ελλάδας, ώστε να έχουμε έναν υπεύθυνο και λεπτομερειακό κατάλογο των θεμάτων, όσα θα εξακριβωθεί ότι υπάρχουν μόνο, ή κυρίως στην Ποντιακή παράδοση. Ενα από τα θέματα αυτά, που αποτελούν ιδιόμορτα γνωρίσματα της Ποντιακής Ακριτικής ποίησης είναι π.χ. το θέμα, όπου τα πουλιά μιλούν προ του θανάτου του Διγενή. Τα πουλιά αυτά είναι ανταξίοι διάδοχοι και γνή-

σιοι συνεχιστές του ρόλου των αρχαίων οιδών - διότι ουσιαστικά αυτή την σημασία έχει μέσα στο δημοτικό τραγούδι η διά μέσου των φωνών των πουλιών μαντική της άγνωστης και κρυφής αλήθειας, που με την αυτόκλητη παρέμβασή τους, την αποκαλύπτουν τα πουσιά.

Τα πουλιά λοιπόν είναι οι γρήγοροι ταχυδρόμοι, που φέρουν τις λυπηρές ή χαρμόσυνες ειδήσεις:

- Ακρίτα μου ντό κάθισαι, ντό στέκειας και περμένεις, τα ένοικα σ' εχάλασαν και την καλή σ' επεραν (αρ. 14).

- Πουλίν έρθεν κ' εκόκνεψεν σου Μαύρου μ' τα χυτία

την κόρ τηναν εγάπανες, την κόρ τηναν εθέλνες

σόν δρόμον επεντέθ' ατέν, σόν Αδ' είχαν κ' επέγγεν

κ' εμέν επαρακάλεσεν Θεού παρακαλίας

τη χέρας τον υιόν να λές, εμέν αδά μιαφήν με

(είπε το πουλί, αρ. 19).

- Πουλάκια κελαηδούσανε, πουλάκια κελαηδούνε

"εμπρός πάει ο ζωντανόν κι οπίσ αποθαμμένον"

(ασμα του νεκρού αδελφού).

- Ερθεν πουλίν... απηλόγησεν ανθρωπινόν λαλιαν:

Την κόρ τηναν εγάπανες κρατούν και πάγγε θάφινε (αρ. 29)

Αλλά τα πουλιά προλέγουν:

- Ακούς, ακούς, Ακρίτα μου, ντό λέγγε τα πουλόπα:

Πάντα κελαηδναι κ' έλεγαν πολλά θα ζή Ακρίτας.

κι ατώρα κελαηδούν και λέγγ' θέ ν' αποθάν Ακρίτας (αρ. 15, 16, 17, 18).

Δεν ενεργούν δε μόνο με δική τους έμπνευση, ή με επιθυμία των ανθρώπων αλλά χρησιμοποιούνται και σαν άγγελοι του Θεού, του οποίου τη βούληση αποκαλύπτουν στους ανθρώπους με σημεία ή γράμματα:

- Ερθεν πουλίν κ' εκόκνεψεν σ' Αγιά - Σοφιάς την πόρταν,

το έναν το φτερόν εθε σο αίμα εν βαμμένον

και σι' άλλο το φτερόν εθε χαρτίν έχει γραμμένον (αρ. 45, 47).

"Διά τούτων αναγγέλλεται (γράφει αυτολεξεί ο Ανθ. Παπαδόπουλος στο Αρχαίον Πόντου τόμ. Α' σελ. 21) η άλωση της Κωνσταντινουπόλεως εις τον βασιλέα, Πατριάρχην, Αρχιερείς και λοιπούς που προσεύχονταν εις τον ναόν της Αγίας Σοφίας. Το πουλί πνιγμένον απο την λύπην του διά την μεγάλη συμφορά της χριστιανοσύνης, μένει άφωνος εις την θύραν της Αγίας Σοφίας. Ομως ομιλεί η μία φτερούγα του βαμμένη εις το αίμα των χριστιανών, ομιλεί και η άλλη φτερούγα του, η οποία κρατεί χαρτί γραμμένον. Ποιός το έγγραψε; Το έγγραψε το χέρι του Θεού, ο οποίος τιμωρεί το γένος των χριστιανών διά τας πολλές αμαρτίας του. Επειδή δε ήσαν γράμματα θεικά, δεν ευρέθη κανείς άξιος να τα διαβάσει, ούτε και ο Πατριάρχης με όλους τους παπάδες, διότι όλοι ήσαν κολασμένοι, αλλά μόνον ένα παιδί, καλό παιδί, κατόρθωσε να τα διαβάσει, διότι ως παιδί είχε την ψυχή του αγνή.

Μη κλαίς, μη κλαίς Αγιάνε μου και δερνοκαρπικάσαι,

η Ρωμανία αν πέρασεν, ανθεί και φέρεει κι άλλο (αρ. 44).

Το άφθαστον ποιητικόν κάλλος των θρήνων (αρ. 44, 45, 46, 47) φαίνεται εις εκείνους τους στίχους, όπου παλαιμαχος Ακρίτας, μαθών την άλωση της Τραπεζούντας, επειδή ο ίδιος δεν μπορούσε να εκδικηθεί με τα γεράματά του, προτρέπει τον υιόν του να ζωσθεί το ελληνικό σπαθί και να σπλισθεί με το ελληνικό κοντάρι και να πάει να σκορπίσει τους Τούρκους όπως ο άνεμος τα φύλλα:

- Επαρ υιέ μ' τη σπάθα σου, τ' ελληνικόν κοντάρι

δέβ' ατουνούς σκόρπισον ας σάν άνεμος τα φύλλα (αρ. 44).

Και ο μεν Ακρίτας έκαμε το καθήκον του και προξένησε

πανωλεθρίαν εις τους εχθρούς:

- Χίλιους έκοψα την πρηνήν, μύριους το μεσημέριν.

αλλά δυστυχώς κατά θειαν οικονομίαν, ίσως διά τας αμαρτίας των χριστιανών:

- Ο Θεός έστεισεν βροχην και βρέχει τουρκοπούλια (αρ. 44).

Ο ραγιάς όμως ο δεμένος με τα σίδερα της δουλείας, και παρ' όλον που εξαγοράζει τακτικά το κεφάλι του με το χαράτσι, παίρνει θάρρος από κάποια κρυφή ελπίδα περί της μελλούσης του έθνους ελευθερίας, υποφέρει με ηρωικήν καρτερίαν την σκληράν δουλειαν και απευθύνει εις τους αγίους που κλαίουν, διότι δεν ημπόρεσαν να σώσουν τα ιερά των, τους εξής παρηγορητικούς λόγους:

- Μη κλαίς, μη κλαίς Αγιάνε μου και δερνοκαρπικάσαι,

η Ρωμανία αν πέρασεν, ανθεί και φέρεει κι άλλο (αρ. 44).

Η ΕΚΠΟΜΠΗ ΤΗΣ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΛΕΣΧΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Κάθε Τετάρτη και από ώρα 18.35 έως 20.30 ακούεται η φωνή της Λέσχης από το Ραδιοφωνικό Σταθμό Ημαθίας "ΤΥΠΟΣ FM".

Την εκπομπή την επιμελείται και την παρουσιάζει με μεγάλη επιτυχία ο ερμηνευτής της ποντιακής μουσας, Κώστας Καραπαναγιωτίδης.

Επαρ υιέ μ' τη σπάθα σου, τ' ελληνικόν κοντάρι δέβ' ατουνούς σκόρπισον ας σάν άνεμος τα φύλλα (αρ. 44).

Και ο μεν Ακρίτας έκαμε το καθήκον του και προξένησε

Ενισχύετε

το Πνευματικό Κέντρο με δωρεές σας για κοινωνικά γεγονότα

Αγαπητοί συμπατριώτες και αναγνώστες του "Αργοναύτη".

Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε, όλοι, οι Πόντιοι και φιλοπόντιοι, ότι είναι "θέμα τιμής" να προχωρήσουν σοβαρά οι εργασίες ανέγερσης του Πνευματικού Κέντρου της Ευξείνου Λέσχης Βέροιας, το οποίο θα αποτελέσει (όταν θα λειτουργήσει με όλα τα τμήματά του) μια πολιτιστική

κυψέλη του Ποντιακού Ελληνισμού, όπως η Παναγία Συμελά είναι το θρησκευτικό κέντρο μας. Χρειάζεται, όμως, να "ανασκομηθούμε" όλοι - όλες, ώστε να εξοικονομηθούν σοβαρά ποσά.

Ενας τρόπος να προσφέρουμε στη Λέσχη (για το Πνευματικό Κέντρο) όσα ποσά επιθυμούμε να δώσουμε, π.χ. αντί στεφανιών σε κηδείες

κ.λ.π. συγγενών και φίλων μας. Ετσι, τα ονοματεπώνυμα θα γραφούν και στο ειδικό βιβλίο, που αργότερα θα κυκλοφορήσει και τυπωμένο, με το χρονικό της ανέγερσης του Πνευματικού Κέντρου. Ας σημειωθεί δε ότι για όλες τις δωρεές θα δίδονται ισοποσές αποδείξεις, ώστε τα σχετικά ποσά να εκπλίνονται στις φορολογικές δηλώσεις.

Το Ποντιακό Θέατρο

Το ποντιακό θέατρο αποτελεί ένα κομμάτι της λαογραφίας του ελληνισμού. Δε μειείται άλλα πρότυπα, αλλά είναι η ίδια η ζωή του Πόντου όπως αυτή κυλούσε στις πολιτείες, στα χωριά, στους κάμπους και στα βουνά. Η παρουσία του αρχίζει από τότε που εγκαταστάθηκαν οι πρώτοι άποικοι Έλληνες στα παράλια του Ευξείνου Πόντου.

Λειτουργούσε εθνικά και κοινωνικά, χωρίς να απομακρύνεται από τις ρίζες του, που είναι οι αρχαίες τραγωδίες. Το ποντιακό θέατρο κλείνει μέσα του μία ευδιάθετη καθολικότητα και μία λεπτή ποίηση που δονεί τις ψυχές. Με την απλότητά του, κατόρθωνε και διατηρούσε σε επαφή τον ποντιακό κόσμο με τις παραδόσεις του. Στάθηκε κοντά στο λαό, που ήταν και ο πραγματικός σκοπός. Γι' αυτό και αγαπήθηκε.

Το κυριότερο λαϊκό παραδοσιακό θέατρο που παρουσιάζει στο χώρο του ποντιακού ελληνισμού είναι "Οι Μωμόγεροι" (Μωμόερα). Η ονομασία τους προέρχεται από τη λέξη "μώμος" (κοροϊδία) και γέρος.

Το θέατρο λειτουργούσε κάθε χρόνο το διάστημα του δωδεκαήμερου των Χριστουγέννων. Οι παραστάσεις του ήταν τυποποιημένες και παρουσιάζαν από περιοχή σε περιοχή διάφορες παραλλαγές στη μεταμφίεση, στις

μάσκες, στη σύνδεση των ομάδων και στην υπόθεση του έργου.

Αρχηγός της ομάδας ήταν ο Αλογάς ή Κυζίρτς και τα πρόσωπα Πασάς ή ο Βασιλέας, ο Τσαούς, ο Αράψ, ο Γιατρόν, η Νύφε, ο Γέρον ή Ιραία και ο Αρκον. Ο Αλογάς φορούσε ένα ξύλινο στεφάνι στη μέση του από λυγισμένη βέργα κρνανιάς. Στις άκρες του στεφανιού κρέμονταν κουδουνάκια αλόγου και όταν κουνούσε το σώμα του, τα κουδουνάκια

κουδούνιζαν. Στο χέρι του κρατούσε ένα ρόπαλο, με το οποίο προστάτευε τη νύφη, για να μην την κλέψουν. Ο Πασάς ή ο Βασιλέας, ο Τσαούς, ο Αράψ, ο Γέρον και η Γραία ήταν κι αυτοί ανάλογα μεταμφιεσμένοι. Ο Αρκον φορούσε μάσκα αρκούδας και έμοιαζε με πραγματική αρκούδα. Η Νύφε ήταν άνδρας ντυμένος με τυφικά. Ο Γιατρόν κρατούσε τσάντα και ακουστικά και είχε μαστουνάκι. Οι μωμόγεροι χόρευαν με συνοδεία λύρας και έπαιζαν κωμικές σκηνές στις αυλές και στις πλατείες. Οι παραστάσεις δίνονταν, τις περισσότερες φορές, για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Στις περιπτώσεις αυτές την ομάδα συνόδευε ένας ταμίας (δισακκάς).

Οι μωμόγεροι είχαν και τα διστικά τους. "Πουλί μ' έρθαν τα κάλαντα και ξεβαν μασκαράδες ατίν δώρα θα τοπλαγιέβν' σ' ία τα μαχαλάδες".

"Μα σαν εμάς τη μωμογέρτς τ' έχομε έμορφον νύφεν εμάς αν κ' ινανέβενεν η γειτονία είδεν".

Εκτός από τους μωμογέρους από γραφτές μαρτυρίες, συμπεριέχεται ότι στην περιοχή των Κομνηνών (1204 - 1461) στην Τραπεζούνταν υπήρχαν θέατρα.

Στοιχεία για τα συγκεκριμένα έργα που παιχτήκαν στον Πόντο έχουμε μετά το 1850. Υπήρχαν θέατρα και θίασοι στα αστικά κέντρα του Πόντου, του Κάρς και της Κριμαίας. Τα έργα ήταν γραμμένα στην ποντιακή διάλεκτο, ακόμη και οι τραγωδίες. Στην περίοδο της επανάστασης του 1821 οι παραστάσεις δίνονταν για την ενίσχυση του απελευθερωτικού αγώνα.

Το ποντιακό θέατρο παρουσιάζει γύρω στα 250 θεατρικά έργα. Πατέρας του

πντιακού θεάτρου κατά τον Ι. Παμπούκη θεωρείται ο Κερασούντιος Ιωάννης Βαλαβάνης, ο οποίος έγραψε σε στίχο την κωμωδία "Ειμαρμένης Παίχνια" (Αθήνα 1850). Άλλοι πάλι θεωρούν σαν πατέρα του πντιακού θεάτρου τον Γεωργίο Φωτιάδη από την Κρώμη (1873 - 1909). Ο Φωτιάδης σπούδασε νομικά στην Αθήνα, αλλά ασχολήθηκε συστηματικά με τη συγγραφή θεατρικών έργων. Τα θεατρικά του έργα "Λαζάραγας", Κωνσταντινούπολη 1904, και "Προξενία" 1908, θεωρούνται από τα καλύτερα θεατρικά πντιακά έργα.

Μεγάλος θεατρικός συγγραφέας θεωρείται και ο Φίλιππος Κτενιδής.

Σπουδαία θεατρικά έργα θεωρούνται: "Οι Ερωτόληπτοι" κωμωδία μονόπρακτο (Αθήνα 1876), του Κωνσταντινίδη, "Σταύρος και Σταυρούλα" (Κωνσταντινούπολη 1904), του Φιλίππιδη από την Οινόη, "Τον Γουδουλά ο Κάστρον" (Αθήνα 1914) του Μισαηλίδη.

Εξαιρετική ακμή παρουσιάζεται στο πντιακό θέατρο από το 1890 και ως τις μέρες του ξεριζωμού. Στην Τραπεζούντα χτίστηκε θέατρο που είχε 300 θέσεις και 15 θεωρεία.

Υπήρχαν ερασιτεχνικοί θεατρικοί όμιλοι, οι οποίοι έδιναν παραστάσεις στις πλατείες και στα σχολεία με την ευκαιρία κάποιας θρησκευτικής ή εθνικής γιορτής. Παραστάσεις στον Πόντο έδιναν και θίασοι από την Ελλάδα. Το 1894 στην αυλή του Φροντιστηρίου Τραπεζούντας ο θίασος "Ταβουλάρη - Κοτοπούλη" έδωσε θεατρική παράσταση που άφησε εποχή.

Οι θίασοι παρουσιάζαν κυρίως τα έργα: "Αθανάσιος Διάκος", "Η Γκόλφω", "Ο Μάρκος Μπότσαρης", "Τη Τρίχας το Γεφύριν". Ακόμη παρουσιάζαν έργα από τις κωμωδίες του Μολιέρου, τα δράματα του Σίλλερ και από τις αρχαίες τραγωδίες.

Το πντιακό θέατρο στη μακρά του ιστορία του διατήρησε ανόθευτη την ελληνική του πορεία. Στάθηκε το λαϊκό σχολείο του πντιακού ελληνισμού. Η μελέτη και η έρευνά του αποτελεί εθνικό και κοινωνικό χρέος.

Γ.Α.Μ.

Ο,τι απόμεινε από τον Πόντο

Αέρτς Συνοικίας Ζουρνάσάντων Σάντας

Γιά πείμε λύρα μ' έμορφον πώς εγροικός σι' όλια, και το λαλόπος το γλυκόν, πώς παίρ λαρών τα πόνε:

ΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Αρρώστειες και Θεραπείες στον Πόντο

Συνέχεια από το προηγούμενο

5. Εντός ενός εκ των δωματίων της Μονής, έκειτο ύπτιον, γυμνόν, αποκεφαλισμένον με πληγήν επί τους στήθους διά ξιφολόγησιν, διαμπερή, το σώμα εικοσαετούς νεανίδος εκ του χωρίου Θέρσα, Κυριακής καλούμενης, εις στάσιν μαρτυρούσαν την επ' αυτής διαπραχθείσαν ατιμωσίαν*.

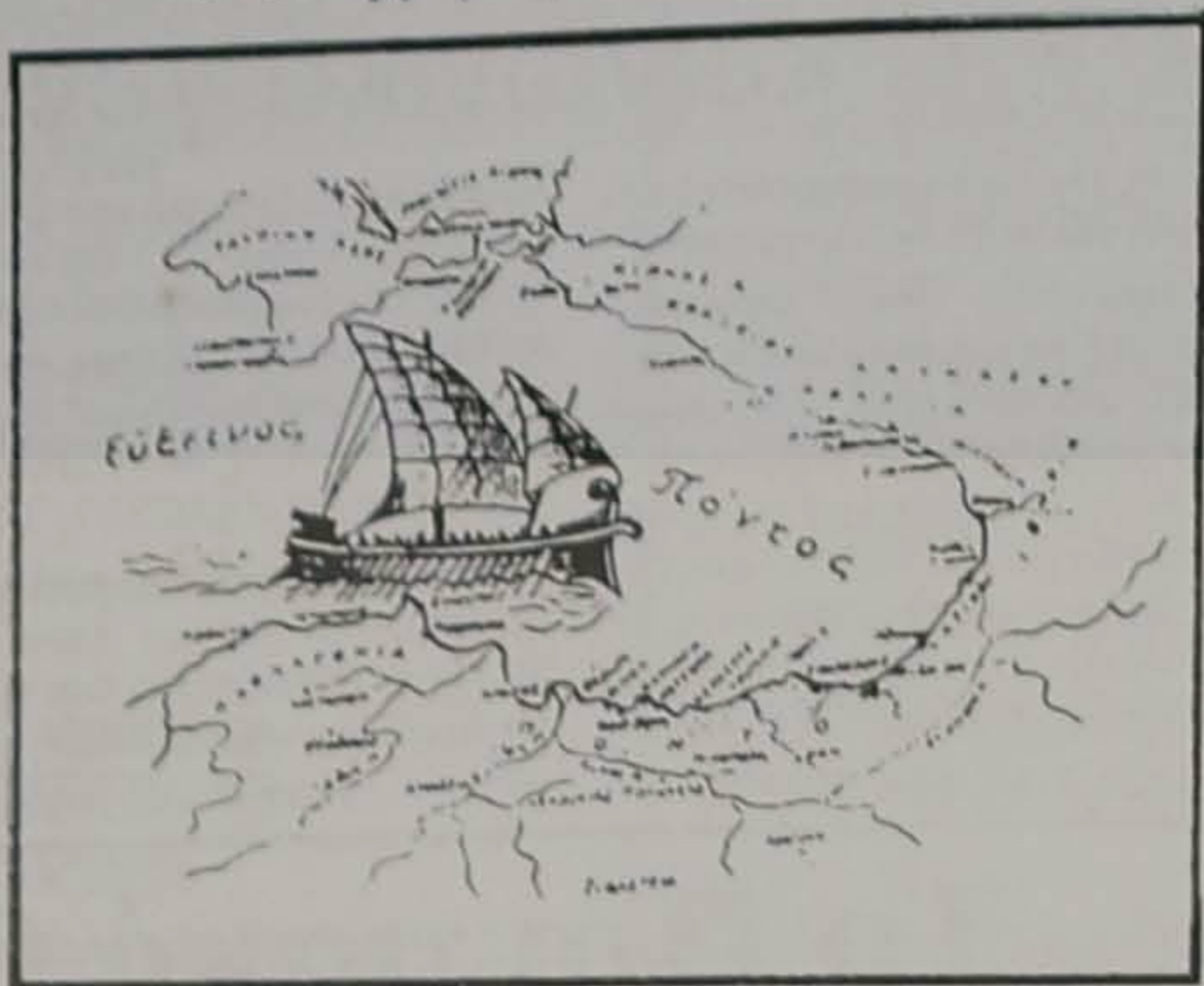
Οι Αυστριακοί πρόξενοι βλέποντας τα αίσχη των συμμάχων τους αλλάζουσαν στάση και αρχίζουν ανοιχτά πια να στέλλουν τηλεγραφήματα στη Βιέννη, στο υπουργείο Εξωτερικών, και να επισημαίνουν το μεγάλο κίνδυνο που διέτρεχαν οι Έλληνες. Το ίδιο κάνανε και οι συνάδελφοί τους Γερμανοί, αλλά με κάποια διπλωματική κάλυψη, στοιχεία που ενισχύει τη μερική ενοχή τους. Ωστόσο τα έγγραφα αυτά είναι ντοκουμέντα για την αληθινή καταγραφή της νεότερης ιστορίας, γιατί όλα χρήματα και αν ξεδουδούν οι Τούρκοι, εξαγοράζοντας στυγματομένους ιστορικούς ερευνητές, δεν θα μπορούσαν να αμφισβητούν το κύρος και την αντικειμενικότητα των προξενικών εκθέσεων, γιατί γράφθηκαν από δικούς τους ανθρώπους.

Στις 19.12.1916 ο Αυστριακός πρεσβευτής της Κωνσταντινούπολης Pallavicini περιέγραψε στη Βιέννη τα τελευταία γεγονότα του Πόντου που αναφέρονταν στη μαρτυρική Αμισό: "11 Δεκεμβρίου 1916. Ληλατήθηκαν 5 ελληνικά χωριά, κατόπιν κήκαν. Οι κάτοικοι εκτοπίστηκαν. 12 Δεκεμβρίου 1916. Στα περίχωρα της πόλης κείγονται χωριά. 14 Δεκεμβρίου 1916. Ολόκληρα χωριά κείγονται μαζί με τα σχολεία και τις εκκλησίες. 17 Δεκεμβρίου 1916. Στην περιφέρεια Σαμψούντας έκαψαν 11 χωριά. Η λεηλασία συνεχίζεται. Οι χωρικοί κακοποιούνται. 31 Δεκεμβρίου 1916. 18 ελληνικά χωριά κήκαν εξ ολοκλήρου. 15 εν μέρει. 60 γυναίκες περίπου βιάστηκαν. Ελεηλάτησαν ακόμη και εκκλησίες".

Στις 13 Δεκεμβρίου 1916 ο Γερμανός πρεσβευτής Kuhlmann ενημέρωσε τον αρχικαγκελάριο Hollweg στο Βερολίνο: "Οι πρόξενοι Σαμψούντας (Bergjeid) και Κερασούντας (Schede) αναφέρουν για τις άμεσες απειλούμενες μετατοπίσεις των ελληνικών παραλιακών πληθυσμών... Μέχρι τώρα δολοφονήθηκαν 250 αντάρτες. Αιχμαλώτους δεν κρατούν. 5 χωριά παραδόθηκαν σε στάχτη", και στις 16 Δεκεμβρίου 1916: "... Ελληνικές προσφυγικές οικογένειες, οι περισσότερες γυναίκες και παιδιά, πολύ μεγάλος αριθμός εξορίζονται από τα παράλια προς την Σεβάστεια. Η ανάγκη είναι μεγάλη".

Οι αποκαλύψεις του Αυστριακού πρεσβευτή Pallavicini εξόργισαν τους Τούρκους, οι οποίοι δεν τον ήθελαν πια και ζήτησαν την αντικατάστασή του. Στις 20 Ιανουαρίου 1917 έγραψε στη Βιέννη: "Από τη Σαμψούντα φτάνουν οι πληροφορίες για νέους εκτοπισμούς και φυλακίσεις Ελλήνων. Η κατάσταση των εξορισθέντων προκαλεί την αγόνηση. Όλους τους αναμένει ο θάνατος. Προσπάθεια να επιστήσω την προσοχή του Μεγάλου Βεζύρη για τα γεγονότα αυτά και να τονίσω πόσο λυπηρό θα ήταν αν οι διωγμοί του ελληνικού στοιχείου θα έπαιναν τη μορφή

Του κ. ΚΩΣΤΑ ΦΩΤΙΑΔΗ Καθηγητή - Συγγραφέα

και τις διαστάσεις των αρμενικών διωγμών. Ο Μεγάλος Βεζύρης μου υποσχέθηκε πως θα προσπαθήσει να ασκήσει επιρροή πάνω στον Ταλαάτ Μπέη και τον Εμβέρ Πασά".

Ο Ταλαάτ Μπέης όμως εκμισθρεύεται αλλά σε έναν Αυστριακό πράκτορα στις 31.1.1917: "... Βλέπω για την Τουρκία να πλησιάζει η ώρα να ξεκαθαρίσουμε τώρα με τους Έλληνες όπως το 1915 με τους Αρμένιους".

Η κατάληψη της Τραπεζούντας από τους Ρώσους (5 Απριλίου 1916) και η αναγκαστική δημιουργία των ελληνικών αντάρτικων ομάδων χρησίμευσαν σαν πρόσθετα προσέχηματα, για να εξαφανισθούν, ή, ελλειπτικά, απόμεινε. Προμερείς ειδήσεις αναφέρονται για την Αμισό και την περιφέρειά της οι εκθέσεις της ελληνικής πρεσβείας της Κωνσταντινούπολης, που στάλθηκαν στην Αθήνα στις 14 και 29 Ιανουαρίου και στις 7 και 29 Φεβρουαρίου 1917: "Ογδοήκοντα Έλληνες εκ των πλουσιωτέρων της Αμισού, συλλεφθέντες άνευ ουδεμιάς αφορομνής, εφυλακίσθησαν απομονωθέντες πλήρως, την δε επομένη μεταφέρθησαν εις το εσωτερικόν. Οι εγκριτώτεροι των ομογενών έσχον την αυτήν τύχην... Είκοσι εννέα έτερα χωρία εφυρπολήθησαν εντός μίας εβδομάδας από τις 15 Ιανουαρίου, μη συμπεριλαμβανομένων των φυρποληθέντων κατά Δεκέμβριον. Τα γυναικόπαιδα απεστάλησαν πεζή εν μέσω βροχής και χιόνων εις τα Βιλαετιά Σεβάστειας και Αγκυρας. Νηπία, κοράσια, λεχώ, έγκυοι, ασθενείς και γέροντες φθούονται από τόπον εις τόπον, διανυκτερεύουσι κατά χιλιάδες εις χάνια, όπου διαμένουσιν άνευ άρτου ή άλλης τροφής... Πολλά παιδιά απολέσαντα τους γονείς των διασκορπίζονται εις τα όρη, ή εις τα τουρκικά χωρία. Οι μετατοπιζόμενοι απονησκούσι καθ' όδόν εκ της πείνης, του ψύχους και των ταλαιπωριών και θάπτονται εις τα όρη, ή αφήνονται βορά των αγρίων θηρίων... Κατά πρόχειρον υπολογισμόν ο αριθμός τούτων υπερέρη ήδη τας 20.000 καθ' εκάστην δε απεάζονται... Εκ Πάφρας απεστάλη εις Βοϊβάτ ολόκληρος άρρην πληθυσμός... Οκτώ χωρία της Πάφρας παράγον τον εκλεκτότερον καπνόν της Τουρκίας εφυρπολήθησαν και οι κάτοικοι μεταφέρθησαν εις το Βιλαετίον της Αγκυρας, ετέρων δε οκτώ χωρίων της Αμισού οι κάτοικοι απεστάλησαν εις το εσωτερικόν. Ταύτην την στιγμή φαίνονται εις τα όρη καπνοί και φλογες... Και ο υπαίθριος πληθυσμός της Κερασούντας μετεφέρθη ολόκληρος εις το εσωτερικόν... Τα αυτά συνέβησαν εις τας επαρχίας Νεοκασσαρίας, Φάτνις και

Τουρκαμα... Χείρωνα τούτων συνέβησαν εις Πάφραν όπου κατά τας τελευταίας εβδομάδας παρεδόθησαν εις το πυρ έτερα είκοσι χωρία μετά των εκκλησιών και σχολείων, αφού δε ελεηλατήθη η κινητή αυτών περιουσία και η ακίνητος εγένετο παρανάλωμα του πυρός, ο πληθυσμός ολόκληρος απεστάλη εις το εσωτερικόν... Σκοπός όλων των φρικαδών τούτων γεγονότων είναι η εξόντωσις των εν Τουρκία Ελλήνων, οίτινες οφείλουσι να εκλείψωσιν ως οι Αρμένιοι. Ηδη το εν τέταρτον του μετατοπισθέντος πληθυσμού υπέκυψαν εις τον θάνατον".

Οι πληροφορίες για τα παραπάνω γεγονότα επιβεβαιώνονται και από έκθεση του Αυστριακού αρχικαγκελάριου Hollweg που βρέθηκε στο υπουργείο Εξωτερικών της Γερμανίας, στο Βερολίνο, με ημερομηνία

9.2.1917. Πρόσθετα, η έκθεση ανέφερε τη σύλληψη 100 περίπου Ελλήνων με την κατηγορία της έσχατης προδοσίας, γιατί τάχα είχαν διασυνδέσεις με Ρώσους και αντάρτες. Ο Hollweg, επισυνάπτοντας τις εκθέσεις του προκλήθηκαν από την Τουρκία, ρωτούσε το Γερμανό συνάδελφό του τι μπορούσε να γίνει, γιατί: "Οι ειδήσεις που φτάνουν από την Τουρκία καθιστούν ολοένα και πιθανότερη την υπόθεση πως οι συνέπειες που προκλήθηκαν από την αγκίστρωση των Ρώσων στις τουρκικές ακτές της Μαύρης Θάλασσας μεταξύ των εκεί χριστιανών, οι σχηματισμοί αντάρτικων σωμάτων χρησιμοοουν σαν προσηχήματα για τους Τούρκους για μια εκτεταμένη γενική καταξίωση του ελληνικού στοιχείου με την έκδηλη τάση να εξοντώσουν ολοσχερώς τους Έλληνες σαν εχθρούς του κράτους, όπως προγενέστερα και τους Αρμένιους. Την τακτική αυτή εφαρμόζουν οι Τούρκοι, καταπολεμώντας όχι μονάχα τους αντάρτες, αλλά και εκτοπίζοντας τους πληθυσμούς, χωρίς διάκριση δυνατοτήτας, αν θα επιζήσουν από τις ακτές στο εσωτερικό της χώρας, χωρίς τη λήψη κατάλληλων μέτρων, από μέρους της τουρκικής διοίκησης, ώστε οι εκτοπιζόμενοι να είναι εκτεθειμένοι στην αβλιότητα και στο θάνατο από την πείνα. Τα εγκαταλείπομενα σπίτια των εξοριζομένων λεηλατούνται από τα τουρκικά τάγματα τιμωρίας ή καίγονται ή καταστρέφονται".

Συνέχεια στο επόμενο

Η τοπική αυτοδιοίκηση

Κάθε χωριό στον Πόντο και στο Καρς αποτελούσε αυτοτελή κοινότητα και αυτοδιοικούνταν κατά τρόπο δημοκρατικό και ανεπληρέαστο από την τουρκική διοίκηση.

Οι κάτοικοι εξέλεγαν τον "Μουχτάρην" - "Γούμπασην" (πρόεδρο) και τους "Αζάδες" (συμβούλους), καθώς και άλλα σεβάσματα πρόσωπα, τη δημογεροντία (προεστοί). Η τουρκική διοίκηση, απλώς επικύρωνε την εκλογή και τους αναγνώριζε για αρχές του χωριού.

Ο μουχτάρης και οι αζάδες ήταν υπεύθυνοι για ζητήματα, που αφορούσαν τις υποχρεώσεις του χωριού έναντι των τουρκικών αρχών. Τέτοια θέματα ήταν η στρατολογία, η κατανομή και η είσπραξη των φόρων, ο εφοδιασμός του τουρκικού στρατού με τρόφιμα, οι αγγαρίες κ.λ.π.

Για θέματα όμως εσωτερικά του χωριού, αρμόδιοι ήταν οι δημογέροντες και ο μουχτάρης. Αυτοί κυβερνούσαν το χωριό, με την βοήθεια και του ιερέα, με δικαιοσύνη και δημοκρατικότητα.

Φρόντιζαν για το σχολείο, την εκκλησία, τους δρόμους, τις ψεύφρες, τους μύλους, την ασφάλεια του χωριού από τις ληστείες κ.λ.π.

Ακόμη οι δημογέροντες αποτελούσαν και την δικαστική αρχή του χωριού. Σ' αυτούς απευθύνονταν οι κάτοικοι για να λύσουν τις διαφορές τους, κτηματικές, κληρονομικές, ηθικής τάξης κ.α. Με μεγάλη υπευθυνότητα απέδιδαν το δικαιο, συμβίβαζαν ή τιμωρούσαν. Η τιμωρία ήταν συνήθως πρόστιμο ή και αποπομπή του φταίχτη από το χωριό. Μόνο για τα μεγάλα αδικήματα (εγκλήματα) πήγαιναν στα τουρκικά δικαστήρια.

Σ' όλα τα προβλήματα των κατοίκων ήταν παρούσα η τοπική αυτοδιοίκηση. Διοίκηση με περισκεψη και με γνώμονα το εθνικό συμφέρον. Διαφύλαξε με πάθος την εθνική παράδοση. Στους δύσκολους εκείνους χρόνους προστάτεψε τον πληθυσμό. Ήταν ένας θεσμός που καταξιώθηκε στην συνείδηση του ποντιακού πληθυσμού της υπαίθρου.

Η λαϊκή ιατρική στον Πόντο και στο Καρς χρησιμοποιούσε για φάρμακα διάφορα φυτικά ή ζωικά προϊόντα. Πίστευαν πως οι ασθένειες είχαν προέλευση απ' το Θεό και αποτελούσαν ένα είδος τιμωρίας τους, για την παράβαση κάποιου ηθικού νόμου ή ήταν θεικές δοκιμασίες "Θεού δουλείας είν' ατά". "Εμείς τιδέν κι μορομένον να φτάμεν". Ακόμη τις ασθένειες τις απέδιδαν σε ενέργειες των δαιμόνων. "Ο διαβολόν επιραξεν ατόν". Γι' αυτό, όταν αρρώσταιναν, το πρώτο μέλημα τους ήταν να φέρον τον "ποπάν" για "διάβασμα". Ο γιατρός στα χωριά ήταν τελείως άγνωστος και μόνο αυτοί που φοίτησαν σε σχολεία ή ταξίδευαν σκέφτονταν στην αρρώστεια τους τον πραγματικό γιατρό. Οι πιο γνωστά από τις αρρώστειες ήταν:

1. Κεφαλόκονος: Εκοβαν φέτες - φέτες τις πατάτες, τις αλάτιζαν με ψιλό αλάτι και τις έβαζαν πάνω στο μέτωπο του αρρώστου. Επειτα με ένα μαντήλι ή πετσέτα τις έδεσαν σφιχτά στο κεφάλι. "Αμα πονεί το κιάλ'ς", κόψον άμετα καρτόφα φελλία, φελλία και με το άλας δέσον ατα σο κατόιν" και "περάν ο πονοκέφαλον". Ακόμη έβζαν κομπρέσσες από κρύο νερό στο μέτωπο.

2. Κοιλόκονος: Για το σταμάτημα του πόνου της κοιλιάς έβαζαν τα πόδια του αρρώστου μέσα στη λεκάνη με ζεστό νερό ή ζέσταιναν μία κεραμίδα ή τουβλό στη φωτιά, και, αφού το τύλιγαν με ένα πανί, το έβαζαν πάνω στην κοιλιά του. Ακόμη χρησιμοποιούσαν τηγανισμένα πιτυρα (κεπέκα), τα οποία, όπως ήταν ζεστά, τα έβαζαν μέσα σε σακκούλια και κατόπιν τα τοποθετούσαν πάνω στην κοιλιά. Πολλές φορές πάλι τοποθετούσαν πάνω στην κοιλιά του αρρώστου χάλκινο σκεύος γεμάτο ζεστό νερό. Ήταν δηλαδή το σκεύος ένα είδος θερμοφόρας. Σε περιπτώσεις που ο πόνος της κοιλιάς εντοπιζόταν σε τακτικά και ορισμένα χρονικά διαστήματα σ' ένα μόνο σημείο της κοιλιάς, έβαζαν πάνω κρύα πέτρα (λαλάσια) και σταματούσε ο πόνος (σκωληκοειδίτιδα). Πολλές φορές όμως από άγνοια έβαζαν πάνω στην κοιλιά του αρρώστου ζεστά, ενώ αυτός είχε σκωληκοειδίτιδα, οπότε ερχόταν το μοιραίο. Παράλληλα με τις θερμοφόρες έδιναν στον ασθενή ζεστό τσάι, ρακί ή μέλι αραιωμένο με ζεστό νερό.

3. Ματοκονία: Έβραζαν χαμομήλι και έβαζαν κομπρέσσες στα μάτια. Άλλοι πάλι έριχναν σταγόνες ζωμού σκόρδου στο μάτι που πονούσε ή γάλα γυναικας που θήλαζε. Ακόμη κλάδευαν το κλήμα (αμπελιού) και το υγρό που έβγαζε το συγκέντρωναν και το έριχναν σταγόνες, σταγόνες στα μάτια. Όταν χτυπούσαν στο μάτι έδεναν πάνω σ' αυτό το ασπράδι βρασμένο αυγού. Το σκουπιδάκι από το μάτι το έβραζαν με την άκρη του τοεμπεριού ή και με τη γλώσσα ακόμη (έγλυφαν). Το κριθαράκι (κουρβαρίτζα) στο μάτι το θεωρούσαν τυχερό πράγμα.

4. Οτοκονία (πόνος αυτιού): Για το σταμάτημα του πόνου του αυτιού έριχναν μέσα σταγόνες ζεστού λαδιού. Άλλοτε πάλι, έπιαν μικρά ποτικακία και τα έβαζαν σ' ένα ποικαλί που είχε μέσα λάδι και το σφράγιζαν. Υστερα από σαραντά μέρες έπαιρναν σταγόνες απ' αυτό το φάρμακο και το έριχναν στο αυτί. Όταν ο πόνος δε

σταματούσε, προχωρούσαν σ' άλλους τρόπους: Έβραζαν π.χ. νερό και έσκυβαν πάνω, ώστε οι υδρατμοί να μπαίνουν στο αυτί που πονούσε ή ζέσταιναν μία πέτρα ή κεραμίδα και αφού την τύλιγαν με μάλλινο ύφασμα την τοποθετούσαν πάνω στο αυτί. Ακόμη έκαναν ένα χάρτινο χωνί και αφού βουτούσαν την αιχμή του σε λάδι το έβαζαν στο αυτί. Κατόπιν άναβαν φωτιά στην άλλη άκρη του χωνιού. Το χωνί το αφαιρούσαν μόλις η φωτιά κόντευε στο αυτί.

5. Κρουολόεμαν (κρουολόγημα): Στο κοινό κρουολόγημα έκαναν τον ασθενη εντριβή με πετρέλαιο, που πολλές φορές το ανακατεύαν και με λαδι. Όταν ο άρρωστος παρουσίαζε πυρετό του έκαναν κομπρέσσες με κρύο νερό ή με ζύδι. Ακόμη έβαζαν ξυνό γιαούρτι πάνω σ' ένα μαντήλι και το τύλιγαν στο κεφάλι του αρρώστου. Επίσης στις περιπτώσεις που δεν περνούσε το κρουολόγημα, έκαναν βεντούζες στον άρρωστο. Οι βεντούζες γίνονται ως εξής: Σ' ένα ηπρόντι τύλιγαν βαμβάκι και, αφού το βουτούσαν στο οινόπνευμα, το άναβαν. Κατόπιν ζέσταιναν το εσωτερικό της βεντούζας με τη φλόγα και την "χτυπούσαν" στην πλάτη αρκετές φορές. Όταν το κρουολόγημα ήταν πολύ σοβαρό, τότε έκαναν κομπρέσσες βεντούζες. Χάρφαζαν δηλαδή με ένα ξυράφι την πλάτη του αρρώστου και στο σημείο εκείνο τοποθετούσαν την βεντούζα που απορροφούσε το αίμα (πίσκον - ακάθαρτο). Μετά τις βεντούζες σκέπαζαν τον άρρωστο με χοντρά κλινοσκεπάσματα, για να ιδρώσει.

6. Δοντόκονος: Όταν το δόντι ήταν κρύφιο, έβαζαν μέσα αλάτι ή πιπέρι καυτερό. Ακόμη κρατούσαν στο στόμα ρακί, ώσπου να μουδιάσει το δόντι που πονούσε. Όταν ο πόνος ήταν ανυπόφορος το καυτηρίαζαν μ' ένα αιχμηρό αντικείμενο. Στην περίπτωση που πρίζοταν το μάγουλο έκαναν από άγνοια ζεστές κομπρέσσες. Το δόντι το έβγαζαν με το κελτεπιν (τανάλια).

7. Γουλόκονος (λαιμά): Έβραζαν πάνω σ' ένα μαντήλι λαπά λιναριού (καταβάτ) ή ζεστή στάχτη (σακτάρ) και το τύλιγαν στο λαιμό. Ακόμη έδιναν στον άρρωστο ζεστό τσάι. Όταν οι αμυγδαλές ήταν πυώδεις τις πατούσαν μ' ένα κουτάλι και τις έσπαζαν (τάσευαν).

8. Ψύχος (ελονοσία): Έπαιρναν ένα σεντόνι και πάνω του έριχναν ένα μείγμα, το οποίο έφτιαχναν από κοπανισμένο σκόρδο, φύλλα ιτιάς και ζύδι, ή γιαούρτι και τύλιγαν τον ασθενή γυμνό. Επειτα τον σκέπαζαν με σπλλά σκεπάσματα, για να ιδρώσει.

9. Τόχτωμαν (μολύβισμα): Τύλιγαν την πληγή με δέρμα (πόσι) φρεσκογαρμμένου ζώου, προβάτου ή κατόικας κ.λ.π. Πολλές φορές έβαζαν πάνω γιαούρτι ή ζυμάρι και το έδεναν μ' ένα μαντήλι.

10. Σκεντρίαμαν (κέντρισμα): Όταν τους τσιμπούσε σφήκα ή μέλισσα έβαζαν πάνω λάσπη ή ζύδι. Ακόμη μ' ένα μαχαίρι προσπαθούσαν να αφαιρέσουν το κεντρί. Όταν το τσιμπημα ήταν φιδιού, τότε χάραζαν με το μαχαίρι το κεντρισμένο μέρος και άφηναν να τρέξει το αίμα ή και ρουφούσαν την πληγή. Επειτα έπλεναν την πληγή με ζύδι.

11. Μούτσας (λειχήνες): Έκαναν με μέλι ένα κύκλο στη λειχήνα, στην οποία έγραφαν τα αρχικά "I.X.N.", δηλαδή Ιησούς Χριστός Νικά. Το γράψιμο αυτό το έκαναν ειδικοί, συνήθως γέροι ή γριές. Πολλοί για τη θεραπεία της μούτσας έριχναν σε αναμμένο φούρνο χοντρό αλάτι, κοιτάζοντας αντίθετα από το μέρος του φούρνου. Ακόμη για την εξαφάνιση της μούτσας χρησιμοποιούσαν ένα ειδικό χόρτο που το έλεγαν "τη πουλίτσα τα φαεία". Αυτό το χόρτο το κοπάνιζαν και έπειτα το έβαζαν πάνω στους λειχήνες. Επίσης για τη θεραπεία της μούτσας έπαιρναν σπόρους κριθαριού τους οποίους έβαζαν πάνω σε μια πλάκα πετρινη ή κερμίδα. Κατόπιν τοποθετούσαν την πλάκα στη φωτιά. Με το ψήσιμο οι κόκκοι έβγαζαν ένα μαύρο υγρό με το οποίο έλειφαν τους λειχήνες και εξαφανιζόνταν. Πολλές φορές για τη θεραπεία της μούτσας χρησιμοποιούσαν αλοιφή που την παρασκεύαζαν από βούτυρο στο οποίο είχαν ψοφήσει προηγούμενα μέσα διάφορα έντομα (μουμούλα). Σαν θεραπευτικό μέσο στους λειχήνες χρησιμοποιούσαν ακόμη κλαδιά αγριοροδιάς (μασουρίτσας κλαδιά). Αυτά τα κλαδιά όταν τα έριχναν στη φωτιά έβγαζαν ένα μαύρο υγρό με το οποίο άλειφαν τις λειχήνες και γίνονταν καλά.

12. Μαγασίρ (αιμορροΐδες): Έβραζαν τσουκνίδες (κιντιάς) και όπως ήταν ζεστές έβαζαν τον ασθενή να καθήσει πάνω και για όσο χρόνο άντεχε. Ακόμη έβραζαν καρπούς αγριοτριανταφυλλιάς (μασουρίτσας) και έδιναν στον άρρωστο πρωί και βράδυ ένα ποτήρι.

13. Μεδέντ (καλόγηρος): Έβραζαν πάνω στον καλόγηρο ζεστό ζυμάρι από καλαμποκίο αλεύρι ανακατεμένο με γιαούρτι. Όταν ωριμάζε, τον άνοιγαν και τον καθάριζαν. Ακόμη για τη θεραπεία του μεδέντ' χρησιμοποιούσαν αλοιφή από αλεύρι, θυμαμα, λάδι και σαπούνι. Επίσης πάνω στον καλόγηρο έβαζαν φύλλο "σευτελι" (τεύτλου) ή λάχανου ή ψημένο κρεμύδι.

14. Κούστας (μυρμηκία): Τα άλειφαν με γάλα γαλαχτίτσας (χυμός φυτού). Ακόμη ένας οικείος του αρρώστου "έκλεβε" τρία σπειριά αλάτι, λίγη στάχτη από φούρνο και τρία κομμάτια από "καταμάγια" (σκούπα φούρνου από κουρέλια δεμένα σε άκρη ζύλου). Στα ξημερώματα ο θεραπευτής, την ώρα που χάνονταν το φεγγάρι πήγαινε νηστικός και σταύρωνε τα κούστας με τα τρία αυτά είδη και έπειτα τα έριχνε στο φούρνο λέγοντας: "Άμον ντο χάται ο φέγγον, λυεται το άλας, καιούνταν τ' εμπάλα και χάται το σαχτάρ, αέτς πα, να χάνταν τα κούστας της Πέτρονος ή της Σοφίας κ.λ.π." (Όπως χάνεται το φεγγάρι, λιώνει το αλάτι, καίγονται τα κουρέλια και χάνεται η στάχτη, έτσι να χαθούν οι μυρμηκίες του Πέτρου ή της Σοφίας κ.λ.π.). Ένας άλλος τρόπος θεραπείας ήταν ο εξής: Ο ενδιαφερόμενος έπαιρνε σπειριά κριθαριού, όσα ήταν ο αριθμός των μυρμηκίων του, και πήγαινε νύχτα και τα έβαθε στο κέντρο ενός σταυροδρομίου λέγοντας: "Άμον θα χάνταν αβούτα τα σπειρία, αέτς πα, να χάνταν και τα μιά τα κούστας". (Όπως θα χαθούν αυτά τα σπειρία, έτσι να χαθούν και οι δικές μου μυρμηκίες).

συνέχεια στο επόμενο Γιάννης Α. Μελετιδής